

SADRŽAJ

Predrag Krstić	
Preobražaji Republike ljudi od pera u doba prosvetitelj(stv)a (Predgovor)	9
Fransoaz Vake	
Šta je Republika ljudi od pera? Ogled o istorijskoj semantici	33
Robert Šaklton	
Kada su francuski „philosophes“ postali partija?	97

ŠTA JE REPUBLIKA LJUDI OD PERA? OGLED O ISTORIJSKOJ SEMANTICI

„Republiku ljudi od pera čine književnici i učenjaci svih zemalja. Imajte na umu da učenjaci u njoj igraju važniju ulogu nego pesnici i da bi republika učenjakâ, kako se kaže u Nemačkoj,¹⁶ bio precizniji termin. To je vrlo demokratska država u kojoj poreklo ne igra nikakvu ulogu. Njenog građanina jedino znanje postavlja na mesto koje mu pripada. Razlika u nacionalnosti briše se isto kao i razlika u veri... Jezik Republike ljudi od pera je internacionalan, kao i ona sama; to je latinski, a kasnije francuski. Osnovni zadatak svakog njenog građanina je da služi ‘nauci’, a sredstvo kojim se ta služba ostvaruje je sistem razmene. Njega sačinjava opsežna prepiska čija se mreža prostire po čitavoj Evropi i koja obrazuje stvarnu vezu

¹⁶ Naime, *Gelehrtenrepublik* – prim. prev.

između građana te idealne republike... Takođe, razmjenjuju se dragocene knjige i rukopisi“.¹⁷

Ovu definiciju ponudila je 1938. godine Ani Barn [Annie Barnes], a ta se definicija, implicitno ili eksplicitno, pronalazi kod većine autora koji su se od tada bavili Republikom ljudi od pera.¹⁸ Oni se, naime, nisu

¹⁷ Annie Barnes, *Jean Le Clerc (1657–1736) et la République des Lettres*, Paris, 1938, str. 13–14.

¹⁸ Videti naročito: Paul Dibon, *Les échanges épistolaires dans l'Europe savante du XVIIe siècle*, u: *Revue de synthèse*, nos 81–82, 1976, str. 31–50; Dibon, *Communication in the Respublica literaria of the 17th century*, u: *Res publica literarum, studies in the classical tradition*, t. I, 1978, str. 43–55; Richard J. Schoeck, *Sir Thomas Browne and the Republic of Letters, introduction*, u: *English language notes, special issue Sir Thomas Browne and the Republic of Letters*, t. 19, 1982, str. 299–312. Teza Maksa Kirštajna [Max Kirschstein], *Klopstocks deutsche Gelehrtenrepublik*, Berlin, 1929, naročito je bogata informacijama o sedamnaestom veku. Članak “République des Lettres” u: *Dictionnaire historique, thématique et technique des littératures...*, Paris, 1986, nije, iz perspektive ovog rada, mnogo koristan. Nisam imala mnogo koristi ni od: Krzysztof Pomian, *Utopia i Poznanie Historyczne: ideal République des Lettres i narodziny postulatu obiektywności historyka*, u: *Studia Filozoficzne*, t. 40, 1965, str. 21–76 (siže na engleskom); Hans Bots, *Republiek der Letteren: ideaal en Werkelijkheid...*, Amsterdam, 1977. Naznačimo ovde da definicija koju je dala Ani Barn ne isključuje i drugo značenje koje često srećemo u mnogim radovima o sedamnaestom i osamnaestom veku: izraz „književna republika“ tada se koristio da bi se uopšteno označili učenjaci, učeni ljudi. U određenom broju slučajeva, taj izraz je samo prigodna etiketa koja može elegantno da obuhvati opis okvirâ i oblikâ intelektualnog života modernog doba; imam na umu, recimo, odlično delo pod naslovom: *Res publica litteraria, die Institutionen der Gelehrsamkeit in der frühen Neuzeit*, Wolfenbüttel, 1987.

pitali da li bi se smisao izraza eventualno mogao promeniti. Pritom, u svojim istraživanjima su se usredsredili na sedamnaesti vek i početak osamnaestog veka. S obzirom na to, njihove studije pozajmljuju mnogo od Kloda Someza [Claude Saumaise], posebno se vezuju za Bejlovu misao, a u definiciji koju je dao Volter pronalaze srećan svršetak. Ne propuštaju, istina je, da podsete na to kako se izraz *Respublica literaria* sreće već u Erazmovoju *Antibarbarorum liber*; ali, uopšte uzev, ne ide se dalje od te konstatacije.

Na kraju, usredsređujući se na opis funkcionisanja i organizacije Republike ljudi od pera, na prikaz njenih građana, znatno manje se ulagalo u proučavanje porekla i razvoja samog pojma. Fric Šalk [Fritz Schalk] je, međutim, u izrazu *Respublica literaria*, otkrivenom kod Erazma, video svesno usvajanje intelektualnog modela koji je predstavljala Platonova Akademija.¹⁹ Takvoj hipotezi ne nedostaje ni zavođljivosti ni zanimljivosti. Uz to, budući da učestvuje u raspravi između aktivnog i kontemplativnog života, ona ima tu prednost da se slaže sa onim tumačenjem Republike ljudi od pera u doba Bejla koje je ponudio Rajnhart Kozelek [Reinhart Koselleck]. Ali, da bi to

¹⁹ Fritz Schalk, *Erasmus und die Res publica literaria*, u: *Actes du Congrès Érasme...*, Rotterdam, 27–29 octobre 1969, Amsterdam, London, 1971, str. 14–28.

saglašavanje sasvim odnelo prevagu, moralo bi da se osloni na brojnije ili makar uverljivije dokumentarne dokaze. Kada je reč o Kozeleku, on analizira Republiku ljudi od pera u okviru šire studije posvećene apsolutnoj državi. Za čoveka unapred isključenog iz svakog političkog delovanja, Republika ljudi od pera ostaje jedini prostor slobode, mesto gde on može da sprovodi svoju kritiku, a da predmet njenog napada ne bude nužno država. U Bejlovoj epohi uspostavlja se krhka ravnoteža; u narednoj generaciji ona se slama, kada se podela između čoveka i podanika više ne prihvata, kada kritika podvrgava državu svojoj osudi.²⁰ Vratiti se na tu analizu koja Republiku ljudi od pera vidi kao odgovor na apsolutizam. Sada je, međutim, jasno da jedno takvo, isključivo političko tumačenje, ne bi bilo kadro da u potpunosti objasni ono što je imalo i oblik učenjačke društvenosti.

* * *

Učinilo mi se nužnim da otpočnem time što bih što je moguće više zaokružila pojam Republike ljudi od pera. U tom cilju, poslužila sam se izrazima koji

²⁰ Reinhart Koselleck, *Critica illuministica e crisi della società borghese*, Bologna, 1972 (originalno izdanje: Freiburg, München, 1959), poglavlje II, 5.